LODOICI XIII. FRANCORVM ET NAVARRÆORVM REGIS CHRISTIANISSIMI EXPEDITIO IN ITALIAM PRO CAROLO DVCE MANTVÆ VIII. MONTIS FERRATI VI. & Niuernij.

PARISIIS,
Apud C. MORELLVM Typographum Regium, viâ Iacobæâ ad inſigne Fontis.

M. DC. XXX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO DOMINO
D. MICHAELI DE MARILLAC
FRANCIAE PROCANCELLARIO.

MILITIÆ Hebrææ Ductor ter Maximus Heros
Iſaïdes iubet vt, qui vallum & caſtra tuentur,
Dum reliqua aduerſos acies defertur in hoſtes,
Partem habeant prædæ hoſtilis ſpoliíque relati.
Noſter at Iſaïdes celſas dum fulminat Alpes,
Inque rebellantes populos ciet vndique martem
Bella gerens Domini, non vt ſua regna propaget,
Sed quò quiſque ſuâ tutò ditione fruatur,
Æternóque Deo iuſti reddantur honores,
Partitur tecum peragenda negotia Regni
Militiámque ſagi retinens ac arma regenda
Et ductare acies, & mœnia ſternere ferro,
Militiæ tibi dat regimen curámque Togatæ,
Atque Palatinis Vigilanti incumbere caſtris
Principis Effigie, tutis, quæ inſculpta metallo
Auſpiciíſque tuis ſacratâ reddita cerâ
Oſtentat noſtri præſentia numina Regis
Limite regnorum toto, populíſque remotis
Suſpicitur, faciles qui ingentia iuſſa capeſſunt,
Non vi, ſed preſſo intrepidè tibi tramite ſanctæ

Iuſtitiæ, à cuius ſartâ tectáque ſalute
Pendet in æternum firmanda potentia regni.
O Tu Fatorum, (ſi quæ ſint inuida Francis)
Auerrunce potens! quo Conſultore premantur
Atque ruant placidis hoſtiles ſenſibus artes,
Quo magnum in bellis Regem comitante, trophæa
Parta fuêre, tuóque domi genio omnia rectis
Conſiliis acta, & quorum pars magna fuiſti,
Regali patere hanc hederam intercedere lauro,
Et ſumas quâ fronte ſoles placidáque grauíque
Liligeræ partem prædæ ſpoliíque relati,
Herôem noſtrum generosè imitatus in illo,
Vnica cui ſupereſt de totâ gloria prædâ,
Vtque illum meritus fracto decet hoſte triumphus,
Sit tibi pro iuſtè moderato gratia Regno.

Tibi Deuotiſſimus

Io Bapt, De Machavlt
Senatorius Pariſienſis.

Digitized by Google

LODOICI XIII. FRANCORVM ET NAVARRAEORVM REGIS CHRISTIANISSIMI

EXPEDITIO IN ITALIAM PRO CAROLO Duce Mantuæ, VIII. Montis Ferrati VI. & Niuernij.

CARMEN I.

QVÆ noua ſucceſſit ratio, quæ cauſa ſuborta,
Aut quæ pacta ratæ pacis violata malignè,
Francigenas acies Italo acciuêre labanti,
Expediam, Tu præ manibus cui corda repoſta
Magnanimûm Regum, & populorum flectis habenas,
CHRISTE *faue, fauſtóque tuo da Flamine ferri.*
Regna quidem Italiæ, Francorum Regibus olim
Legibus armorum certóque iuuamine cœli
Communíque hominum voto dominata fuêrunt.
Fatáque pro genio Regum cecidêre viciſſim
Læua modò, & modò fauſta ſibi alternantibus armis:

by Google

Quæque Valeſiadis poſſeſſa Heröibus antè
Franciſco, Henricóque, reuellere nullus iniquæ
Bellonæ euentus valuit, Philibertus adulans,
Carlo regna ineunte, vafrâ demeſſuit arte:
Et quæ trans celſas iuſté poſſedimus Alpes
Conſiliis ſeruata bonis & ſanguine multo,
Hauſit iniqua dies, & tradidit vna Sabaudo.
Tempore ab hoc Itali fines ac oppida, Francis
Regibus intentata diu manſere quieta,
Donec ab Henrici Terni patiente Sabaudus
Nil genio ſibi triſte timens, ac tempora captans
Apta, Salußinas inuaſit Carolus arces.
Succeſſere breui Francis ciuilia bella,
Libera queis eſt facta Duci, ac indulta poteſtas,
Et firmare nouas ſibi opes, raptóque potiri,
Aſt vbi Borbonidis placidum Regalia Numen
Sceptra tenenda dedit, non talia paſſus inultè
Henrici mens alta, Ducem ſed marte coëgit
Et pacem rogitare, & iuſſa capeſſere victum.
Nec tamen vlla quies auſis Ducis, ac ſibi tuta
Cuncta putans morte Henrici, & ciuilibus armis
Quæ L*ODOICVM* *agitant, quoquò ſe vertat, acerbè,*
Francigenûm ſceptri notos adoritur amicos.
Quos (veluti laceras naues furioſa procella
Abſorbère parat, diriſque euertere ventis,
Quàm prius appellant terris, & littore capto
Deponant nautæ madidas ſalſugine veſtes,
Atque rates ferri morſu firmentur adunco)
Sedibus eijciat, Regni dum robur, & omnis

Militia incumbit veteres punire rebelles,
Pro quibus Oceanus pugnans, & Doride cincta
Regna Britannorum Franco bellanda fuerunt,
Et cecidêre ſuo Mauortia victima Regi
Numinis auſpiciis, à quo Sol iuſſa capeſſens
Sol curſu leuior, famæque citatior alis
Ipſe vnus locupleſque tot inter ſidera teſtis
Prælia Liligeri Regis vulgare per orbem
Paruit, & populos Nereus quos vndique noſtris
Vndique quos dirimit terræ diſtantia regnis
Quæ vidit, longè latéque effudit in omnes.
Sed ſatis eſt luſtraſſe feras, Sol inclyte, gentes
Francigenæque Ducis narraſſe ingentia facta.
Flecte viam Occiduos verſus, pete Francica regna.
Vix humeros chlamyde exuerat, vix caßide frontem
Rex LODOICVS*, honos Regum, ſpes fertilis Orbis,*
Lege datâ Oceano, pulsâ bis claſſe Britannâ,
Séque Lutetiacæ plebi cum principe pompâ
Spectandum dederat, lætum pæana canenti,
Auratáque domo reſidebat ad otia victor,
Dum cœlo deſæuit Hyems, Zephyríque tepentes
Relliquias belli brumâ frigente doloſo
Suppoſitas cineri, reſtinguere marte dediſſent,
Vere nouo ſtatuens in eos diſtringere ferrum
Mandatis quicumque ſuis parêre recuſent.
Vrnigero ſed adhuc frigebant ſidera ſigno,
Suppetias veniat cincto obſidione Caſali
Dux rogitat Regem Carlus Gonzagua Niuernî,
Vincentî cui morte Ducis ius vrbis opimæ

Lambit olorifero cui mœnia Mincius amne,
Celsáque Ferrati ceſſerunt pergama Montis.
Quémque gradu propiorem & ſanguinis ordine primum
Hæredem inſtituens Princeps Vincentius vnum
Primigeno illius dederat pro coniuge natam.
Inuidit ſed Iber propè ſe tam grandia Franco
Incrementa viro, & totum ſpe deuorat orbem,
Vicináſque ægre patitur ſuccreſcere vires;
Suſcitat imperitandi auidum, vanúmque Sabaudum,
Qui lites bis dena mouens poſt luſtra quietas
Non ſtet dictatis à Carlo Cæſare quinto
Iudiciis, quibus hic, poſtquam feſtina tulerunt
Fata Palæologos, Ferrati mœnia Montis
Gonzagua addixit Domui, renuente Sabaudo,
Qui quas iure nequit, bello ſibi vendicat arces,
Cúmque Niuernenſem Francorum marte tuendum
Noſſet, in ambiguo eſt quid agat, tamen vna rebellis
Dat Rupella animos, ſterni quam denegat vllis
Viribus, & Franci dominatum admittere ſceptri,
Scilicet extructas circum vndique moenia moles
Immanéſque operas, & ſaxis addita ſaxa,
Audierat, ſociiſque palam rata pacta Britannis,
Queis ſolidæ regni nequeant obſiſtere vires,
Omnia tuta putat, LODOICVM at bellà ciêre
Debuerat meminiſſe (amens) Duce & auſpice CHRISTO
Et ſibi ſalua opibus nuper decora omnia Francis.
Ecce igitur modò quos hoſtilia ad arma ruentes
Deflebant Itali, & populatas ciuibus vrbes,
Et quos poſt varios caſus pacauerat ægrè

Pontificis

Pontificis grauitas, Francíque minacia Regis
Fulmina; conſpirant iunctis ad prælia turmis,
Et dextras ſociant, ne quiſquam ſanguine cretus
Francigenâ, mediis Italûm dominetur in oris;
Regnáque Gonzagua Carli partitur Jberus,
Et ſpe Ferrati Montis depaſcitur arces,
Quod patitur tolerátque volens nolénſque Sabaudus
Dummodo communi cedat ſibi Mantua marte.
Cæſar & agnati, fas præter, fautor Iberi,
Inueſtire Ducem dubia quaſi lite moratur,
Debitáque Imperio obſequia acceptare recuſans
Ferratopro Monte, amborum à partibus hæret.
Gens fidei lapſæ, ſeruandi neſcia Iuris.
At pius has fraudes & tentamenta maligna
Improbat, & dirimi VRBANVS *ſine ſanguine cauſam*
Suadet amans pacis. Cœli ſed nullâ furentes
Iura mouent, non conſiliis manſueſcere dura
Corda valent, quibus armorum ſcelerata libido
Imperiíque ſitis, non iuſta capeſcere bella
Pellit, & occultis fraudes inuoluere pactis.
Scilicet egregiam laudem, famámque feretis
Auſtriadæ, longos quæ duratura per annos,
Affini cum Rege rebellibus arma mouente
Corde ſimultates ficto exercêre latentes,
Moliri inſidias & duris rebus abuti:
At meminiſſe iuuet paulò poſt funera Magni
Henrici, lacrymis cum Francia tota maderet
Pannoniam quantùm potuit ſedaſſe frementem
Miſſo vno Procerum nato de ſanguine Regum

Qui ſermone graui veſtros perterruit hoſtes.
Pollicitos pacem, modò vos ceſſetis ab armis,
Et memorate olim (vos ô Dotalia ſceptra
Quos in celſa ferunt, quibus & ſub Virgine naſci
Conceſſum, Auſtriadæ) vobis acceſſio ceſſit
Francâ quanta domo, quodque Archiducatus in vnâ
Vendobonâ vrbe prius, nunc regna aſſurgat in ampla
Fœmina quæ vobis Burgunda, è ſtemmate Franco
Jngeſſit, nidóque dedit diſtendere pennas,
Celſiùs efferri cunis, ſuper æthera tolli.
Hinc faſtus, grandéſque animi, & tentamen Ibero
Oppreſſum iniuſtis orbem ſubmittere ſceptris,
Partim armis, partim laqueis pietatis & arte;
Francia ni ſiſtat, niſúſque retundat inanes.
Deucalionæis moles opponitur vndis
Albio quanta ferax ſaxoſaque littus Jerne
Altiùs inſurgit, ne cùm Neptunius æſtus,
Belgica regna furens immanibus obruat vndis,
Francia, ad Europæ regnorum commoda ſpectans
Tanta ſuis armis auſus effringit Iberos.
Ne libentur opes cuiuſquam fœdere iuncti
Et ſua ſtet ditio Dominis immota vetuſtis.
Talia dum molitur Iber adſtante Sabaudo,
Omnipotens Genitor, qui fas humanáque iura
Frangentes properè caſtigat, & excitat iræ
Vltorem ipſe ſuæ, tandem reſpexit ad arma
Liligeri Herois, Rupellæ ad mœnia binis
Quæ tulerant annis, hoſtes, Thetin, Anglica vela
Iouit eum pietas Regis, quo iuſtior, alter

Digitized by Google

Non fuit à ſeclis, non obſeruantior æqui.
Ergo iubet pictis auro Victoria pennis
Æthere ab excelſo, Franca ad tentoria ſidat:
Et ciues, Rupella, tuos, ſociúmque Britannum
Impexa horrendos ſubeat Diſcordia crines:
Ilicet excedit mediis de nauibus Anglis
Vnanimis, ſocióſque inter fiducia concors.
Iurgia ſuccedunt, queritur de Ciuibus Anglus
Conuentis cum Rege ſuo non ſiſtere pactis.
At Ciuis rate vectus, opem patriæ dare preſſæ
Feruidus, ignauæ formidinis arguit Anglum,
Quod cum Rege parùm inſtructo confligere tardet,
Ipſe benè ornata qui perſonat æquora claſſe,
Diffidénſque ſuis rebus, confidere Regis
Natiui eſſe putat ſatius clementiæ & armis,
Quàm ruere imbellis timido ſub marte Britanni.
Qui celare fugam reditus ſub nomine tentans
Obſidibus pedicas, inimicáque vincla minatur.
Ecce igitur cinctæ præerat qui nauibus vrbis,
Secedit, propiúſque adſtans in littore curuo,
Accedit ſupplex, Quo conſultore mouetur
Quo ſecura ſedet totius machina regni
Magnanimis Richelliadem conatibus aptum,
Seruitióque offert ſeſe, & ſua carbaſa, Regis:
Ille Quirinali trabeá ſublimis & oſtro
Excepitque hominem placidè. Dominique ſalutem
Nomine pollicitus, modò ſe, & turgentia iuſſis
Suppara ſubmittat, ſociiſque renunciet Anglis:
Paret homo dictis, claſſi ſua vela Britannæ

Amouet, & gratus Regalia caſtra ſubiuit:
Ille dies nobis fulſit lætiſſimus vnus
Rupellanæ vrbis mox deditione ſecutâ,
Primitiæ celebris quæ cedet adorea Regi,
Déque Rebellantum reliquis, & Ibere remoto.
Nuncius intereà dimiſſus ab Alpibus altis
Aduolat, Italiam fremere & ferueſcere bello,
Hiſpanum cinxiſſe graui obſidione Caſale.
Parte alia captas Albam, Trinúmque Sabaudo,
Et ruere oppreſſos Francis qui fœdere iuncti
(Si modò ab Italia fidi ſperentur amici.)
Audiit intrepidus quicquid furialiter actum
Conſpirata phalanx ſe contra orditur & audet.
Senſit quantus ei redeat labor actus in orbem,
Auxiliúmque parat LODOICVS, *& inſtruit arma,*
Dúxque ſit ipſe viæ (Quid Rex Iuſtiſſimus, armis
Deneget oppreſſo, titulis & legibus æquis
Subnixo, Indigenæque, & auorum ſanguine iuncto?)
Et quod ius læſum nuper damnabat ab Anglo,
A Rege Heſperio ſacris qui iungitur iiſdem.
Vix credit. dubióque anceps percellitur aſtu,
Accelerauit iter, compoſtiſque vndique rebus
Belligero regale latus ſuccingitur enſe,
Frangat vt Hiſpanos faſtus, auſúmque Sabaudi
Puniat, & ruptam repetat cum fœnore pacem.
Vt ſi quando inferre procul lacrymabile bellum
Romulidis viſum Patribus, tum ferrea Conſul
Limina Bifrontis Iani reſerare ſolebat;
Nec ſatis hoc, foribus valuæ bipatentis apertis

Digitized by Google

Arduus Imperio, ſævæ tendebat ad ædes
Bellonæ, hanc iuxta ſeclis extructa vetuſtis
Bellica ſurgebat cognomine dicta columna,
Quam propè ſtans Conſul numeroſo milite cinctus
Adductâ pilum vibrabat in aëra dextra
In quodcumque Orbis fuerant latus arma mouenda:
Siue manum plagam ad Heſperiam, ſeu Solis ad ortum
Seu ſitientem Afrum, aut gelidas conuerteret Arctos.
Et mora nulla, frequens ſequitur Romana iuuentus
Faſce ſub impoſito, via militis impete feruet:
Sic vbi conſilio Procerum Rex Itala verſus
Regna mouêre parat bellum, Burgundáque liquit
Arua, Domo comite, & Rhodani vada nota propinquat
Delphini Gentes adiens de nomine dictas,
Undique conuenêre quibus ſunt prælia cordi,
Millia quot Rupella cadens haud viderat vnquam,
Conſpirántque animis omnes, opibúſque parati
In quaſcumque volet bello deducere terras,
Nil veriti largos brumæ intractabilis imbres.
Alpinas nec Franca niues, nec frigora pubes
Horret, inacceſſas Rege auſpice tranſiget Alpes,
Tantus amor ferrum & flammas Inſubribus aruis
Inuehere, & notis olim à Sirene ſepultâ,
Dictáque de veteri ſubuertere mœnia Iano.
Turdus vti viſcúmque tibi, damnúmque paraſti
Nomine cum Regis monitus ſermone benigno,
Fœderibus ſtare impoſitis & ſiſtere bellum,
Dixiſti imprudens, tibi nil differre an amicum
Anne inimicum habeas Regem, quo vindice nuper

Turribus, & latæ circùm faſtigia foſſæ,
Millia belligerûm plus quàm vicena virorum
Oceaníque feracis opum commercia crebra,
Et portum humanis vulgatum haud poſſe recidi,
Viribus, auxiliúmque ferentes claſſe Britannos
Æquorei tractus dominos, maris arte peritos,
Reſciat atque anno tot opes cecidiſſe ſuperbas.
Fræna Thetin paſſam, portum ſaxi aggere clauſum,
Terga dediſſe Anglos, nec Francis puppibus auſos
Conſeruiſſe manus, quamuis pro Rege parones
Obſtarent pauci, concluſos vndique ciues
Suppliciter pro vitâ & libertate precantes,
Mœniáque alta ſuis, turréſque à ſedibus imis
Corruere, & lapſo complerier aggere foſſas.
Quis non inſanire putet noua bella mouentem
In tantum victorem animis armíſque paratum,
Viuere tranquillè licuit cuî fœdere ſaluo?
Ac nec brumalî ſperes te ſidere tutum
Inſolitúmque putes tolerare incommoda Regem
Frigoris, & gelidi trepidare immitia Cori
Flamina, qui didicit Magno à Genitore niuales
Ducere per cautes martem, & frænare Sabaudos,
Non ſua bella gerit Rex liliger, aut capit Vrbes
Marte alieno, operâ ve Ducum, ſtat fortis in armis
Ipſemet, vt qui artes Bellonæ ex vbere ſuxit,
Et cirros galea premere, & fulgentibus armis
Scit lauare humeros, rutiloque accingier enſe,
Et luſtrando acies Libycum obliquare frementem.
Perdius armari, nullóque ruiſſe labore,

Digitized by Google

Ipſe agit excubias, & quemque ad munima mittit
Fortiáque illius miratur pectora miles.
Cum varias belli Mauortius extudit artes
Atque Duces ab eo reliqui caſtrenſia diſcunt.
Vos igitur, qui cùm indigenas LODOICVS *in hoſtes*
Irrueret, promerétque infidæ mœnia plebis,
Iactaſtis, lapſurum opibus, miniméque daturum
Fræna rebellanti, portus munimine tutæ
Regis & innixæ peregrini viribus vrbi,
Qui de liligero feciſtis ſegmina regno,
Proxima quiſque ſibi rapidâ dum mente voraret,
Purpureos inter comites, conuiuiáque vncta,
Bellonæ ſcia gens ſolo ſermone, libríſque,
Arma citi, capite arma, nouis accingite dextras
Artibus, & properate manu, ſeu regna tueri
Obſequio, ſapienter aget quicumque leoni
Obuius, irarum iuſtos placauerit æſtus,
Non ſi tu pellax & belli cauſa Sabaude,
Celſa gigantæo pluſquàm conamine tentes,
Alpina Alpinis inuoluere culmina clauſtris,
Mole ſuperpoſitâ moli, Rhodaníque fluenta
Obtures ſaxis, valles quo largus inundet
Obijciatque nouum medijs in montibus æquor,
Non tibi ſi ſupereſt Epheſinum gramma, Gygæue
Annulus, & quicquid quondam delira vetuſtas
Credidit occultum, & nulli violabile ferro,
Nil tamen efficies quod regia ſigna retardet,
Quæ non Oceani fremitus, non Circius vndas
In cælum attollens ſublimius Alpibus ipſis,

Non Rupella fremens armis, non Anglica vela.
Nonne vides vt Iber, tibi ſida iuuamina belli
Pollicitus; ſibi ſirmet opes, quibus Itala ſenſim
Regna premat, dubiáſque arces ſibi vendicet vni?
Irritus inceptis erit exitus, & ſua fortis
Si modò defendat, ſat erit diſcriminis hauſtum.
At veniet præclara dies lætiſſima Francis,
Quâ Rex compoſitis regno ciuilibus armis,
Vicinis pare par referet, repetétque maniplis
Armigeris, ſceptro vel marte vel arte reciſa,
Oppoſito ſe credat Iber licet obice tutum,
Quem dat ei natale ſolum, quem celſa Pyrêne
Tendit ab adductis olim à Narbone colonis,
Littora ad vſque maris qua Cantaber incolit audax;
Liligerum Heröem, nec Franca morabitur arma.
Quin videat Clodouæi iterum de ſtemmate Regem
Victorem pretioſa Tagi potare fluenta,
Quæque triumphauit Carli vis bellica Magni
Ad ſeros tandem dominanda redire nepotes.
Sed neque res cedent annis venientibus Anglo
Vt prius, occluſa eſt illi quæ porta patebat
Vltima limitibus, regnique in littore Franci:
Quàm durum, quàm triſte fuit, quàm pertulit ægrè
Neuſtriacis olim pulſus decedere terris:
Atque ſalo fractas Aquitano educere puppes,
Verſus ad arma furor, bello obtinuere Caletum
Liligeri infauſtis Regis ſucceſſibus hoſtes,
Sæpius & miſſa tentata Bononia claſſe,
Tandem capta iugo flexit ſubmiſſa Britanno,

Non tulit hoc Francus ſe vinctum compede, donec
Utraque limitibus Patriis gens reddita, verum
Agnouit Dominum, rictúſque peroſa ferarum
Utraque diuulſis erexit lilia Pardis:
Indoluêre feræ tales ſibi faucibus eſcas
Eripi, & vndenis legerunt Francica luſtris
Littora, num quis eos preſſus victricibus armis
Liligeri Regis vocet excipiátque rebellis
Mœnibus, vnde ſolo figant veſtigia Franco.
Inſulam in Occiduis Aquitanæ Tethyos vndis
Arri,puêre feræ, fors & direpta fuiſſet,
Si non antiquæ cognominis inſula Diuæ
Cui proprium curru iunctos frænare Leones:
Numen adhuc nullum Pardos ſubmiſerat axi,
Aſt vt fræna dedit Rhea priſca leonibus, atque
Magnifico reſidens circumdedit oppida curru,
Unica ſic noſtris Aquitanica nympha diebus
Rhœa Caledonios miſit ſua ſub iuga Pardos
Tempore perpetuo dulces actura triumphos:
Ultima terrarum clauſa eſt Rupella Britanno.
Totius & penitus ſecluſum limite mundi
Infauſti capient tandem faſtidia belli.
Atque volet placida cum pace quieſcere tutus,
Mens erit & ſtudio pacis certaſſe priorem
Artibus atque bonis fraterna requirere vincla,
Fœdus inire nouum. fiat, modo duret in æuum
Quo CHRISTUM *quæ regna colunt, quo Roma fruatur.*
Hæc mihi fatidicæ cecinerunt dicta Sorores,
Sic erit, is cœlo rerum modò voluitur ordo,

Talia fata fluent ex quo ſuperauerit Alpes
Milite cincta latus Regis fiducia noſtri,
Cumque animis fractis, & ab obſidione recedens
Flectet Iber alio, pauor obruet arma Sabaudi
Et comes ibit ouans Francis victoria turmis.
Atque adeò decus hoc & Francæ gloria Gentis
Conſilÿs Richeliadæ moderantis inibit.
Qui prior in melius mutata Doridis arte,
Anglica deprenſis vela inſidiantia Nautis
Atque graues noſtra pepulit regione Robergas,
Vtilius nullum quàm quod dedit inclytus heros
Conſilium Regi, noſtras deffendere firmis
Puppibus in grandem numerum à prædonibus oras,
Vt cum tuta forent pacataque littora noſtra
Candida felici Nautæ dent carbaſa vento,
Incurſentque oras gens vnde induſtria Luſi
Et vicinus Iber tot opes exportat auarè
Impugnat verſatque quibus furialiter Orbem.
Has etenim leges, & eum niſi Barbara morem
Gens tulit, hoſpitio vt Francus pellatur arenæ
Eoï Heſperijque maris, terráque potiri,
Scilicet ignotos populos & Atlantica regna
Atque procul terras alio ſub Sole iacentes.
Heſperÿs ſolis Numen cœleſte reuelat,
Quas in fruſta ſecent, capiatque quod aſpicit Ortum
Alter, & Occiduas alter ſibi vendicet oras,
Nec liceat Franco Sinarum ad littora tuto
Tendere, non Ophyræ Armuzíue appellere terris
Si non & potior, tranſtris excurrat & armis

Cura hæc Pleſsiadæ Francis ſuccurrere damnis
Vt quantas exhauſit opes vis bellica regno
Tantas Oceanus tantas exotica merces
Vecta mari, fauſtiſque Auſtris appulſa rependat.
Aggredere ô laudes meritas, & reddite grates
Francica Gens operi tanto, quod noſtra propago
Proxima ſuſcipiat, referatque nepotibus olim.

Digitized by Google

CARMEN II.

TV per cærulei conuexa micantia Cœli
Flammantes qui flectis equos, Sol inclyte, teſtis
Milite ab Heſperio cincti obſidione Caſalis
Exemptíque iugo Regis tutamine Franci,
Dum radiis vrbes circumluſtrabis Iberas,
Dum reliquas gentes, ſeu quas diſcrimine paruo
Doris ab Europæ dirimit mediterrea regnis,
Siue etiam reliquo quas gurges Atlanticus Orbe
Diuidit, & noſtras à lumine ſubtrahit Arctos,
Siue Aſiæ populos, terráſque Aquilone peruſtas,
Illuſtres, iterùm memora victoria quanta
Italico ceſſit Francis in limite turmis,
Quàm iuſtè Regale premat caput vndique laurus,
Muſa, tuis mandas quæ geſta Heroïca faſtis
Quà veterum Herôum creti qui ſanguine Franco
Eois patrium ſacrarunt nomen in oris,
Da mihi olorinâ pro viribus edere pennâ
Milite quo cinctus celſas ſuperauerit Alpes,
Quâ, vulgata prius non expugnabilis vlli,
Francorum vi capta Seguſio ceſſerit armis
Arcis tuta tholo, caſtris munita quaternis,
Cum quibus audaci conflixerit agmine victor,

Italicas quotquot ſibi Rex deuinxerit urbes,
Quas Leges dederit, quæ iura æquiſſima victis,
Ipſa canas; facit elinguem me copia rerum.
Francigena ad rigidas Heros peruenerat Alpes
Quanta ſeges pilorum Italas exſurgit in arces,
Quot fortes animæ, quot duri examina Martis
Ære horrenda caput, ferri geſtamine dextras,
Stricta parata manu, properant, montéſque laborant
Exuperare altos, & caſtra inimica videre?
Quantùm auidè totam peragrant & mente recurſant
Italiam; feruent animis, pede lentius ibunt.
Jllic diuiſis videas ad prælia turmis
Omnigenâ regni pubem de gente coactam
Et quam Francarum tumidus regnator aquarum
Sequana vicinis feliciter abluit vndis,
Quæ Ligeris tractus colit atque fluenta Garumnæ,
Quæque Carentonij piſcoſum fluminis alueum,
Cuiuc Arar, aut Rhodanus patria eſt, cui Dordona pugnax,
Conuena, Vaſco ſciens martis, fortíſque Bigerro,
Quóſque penes trepidis fluit orba Druentia lembis:
Interea miles dum martia claſſica pulſent
Bellorum ſimulacra ciens, ſe exercet, & inter
Dura iacet pernox inſtrato ſaxa cubili:
His præerant Crequiuſque potens, vetus hoſtis Iberi,
Et Baſſompetra in Auſtraſiis cui nobile germen
Rauaſtina domus, Germanis ortus ab oris
Scombergus, Rex ipſe Ducum Dux maximus anteït,
Cætera Nobilitas quem corporis aggere cingit.

Conſilijs ſupereſt magnis, ac rebus agendis
Ardua mens Richelliadæ, cui exercitus omnis
Incumbit vigili, ne quicquam tempore deſit,
Néue aliud miles, quàm quæ ſua munia curet,
Certus vbi victus ſibi ſuppetat, atque receptus.
Fama volans maturat iter, iuga traycit alta
Percellítque tubæ victricis Iberica grandi
Caſtra ſono, Francas acies regna Itala verſus
Liligero duce Rege cito contendere curſu,
Concita pernîcis Rhodani ſuperare fluenta
Vrbis Eburduni ſaxoſæ inſiſtere terræ,
Quem regni poſtrema Brigantio mœnibus altis
Expectat, nequeátque inhibere Seguſio paſſus
Ingreſſum, quin Taurinis incurſet opimis,
Et nullis opibus, nulla vi, milite nullo,
Poſſe Ciſalpinas defendit à turbine gentes:
Et tentata diu, & multo ſpectata labore
Conſilijs ea bella geri, non qualibus olim
Antiquî geſsère Duces, quibus impetus acer
Principiis, in delicias deferbuit otî.
Martem & Mulciberem caſtris ſociarier iſtis,
Amborum aſſenſu Venerem procul, atque Deorum
Partes quémque agitare ſuas, illúmque furentem
In medio, armatas ad bella ciere phalanges,
Bellonâ comitante, auidáque cruoris Enyo,
Hunc autem igniuomis baliſtis ſulphur & ignes
Lumine tam certo, & dextra ſolerte daturum
Ferrea vt incaſſum glans nulla feratur in hoſtem,
Ictibus & crebris inimicæ funditus arces

Digitized by Google

Sternantur, ſi quæ iuſsis regalibus obſtent.
Has Richelliadem leges, hæc iura dediſſe
Numinibus ſeruanda iſtis, dirúmque vetaſſe
Exitium Domibus ſacris, caſtóque pudori.
Martiûs excurrit menſis, Mauorte ſecundo
Martigena ingredere, & fauſtâ bonus alite calca
Italiam, quali Macedo pede Perſica regna
Quali Dacorum populos Traianus & Iſtrum
Quali Saxoniam Carlus, Batauóſque Philippi.
Ingredere, & fractis terrore hoſtilibus armis
Si potis es, ſine vi domitor, ſine ſanguine regna.
Peſsimus at genius deducet ad arma Sabaudum
Vt quo preſsit Iber muros pellace Caſalis
Iudicio Cœli iuſto, Aſtrææque petente,
Te magno Victore ſuperueniente prematur.
Aggrediamur opus: ſuperato, Henrice, Sabaudo
Regum Magne, tuis bellis bene prouidus olim
Pacis eas leges dederas, ſecura daretur
Quò via, belligeris equitum peditúmque cateruis,
Italiæ quoties vellent incurrere Franci.
Sed Dux ille vafer, ſtatuit dum fœdera ſancta
Rumpere, Ferratóque à Monte propellere tentat
Gonzaguam, ſubolet quem Franco à Rege tuendum,
Stare requiſitus pactis, ac vana profatus
Abnuit ingreſſum ſibi per dominata daturum,
Atque ſuos aditus molitur marte tueri,
Scilicet Alcidæ magno vim ferre parabat
Pumilio, & clauæ fragiles opponere palos,
Aut capreæ corio exuuias terrere Leonis.

Nouerat

Nouerat Alpinas Cotti de nomine rupes
Acceſſu faciles, quà parua Seguſio ſurgit
Proxima Delphini populis ab origine dictis;
Hac quondam Italicis ferus Hannibal intulit oris
Hoſtica Romanis infeſtior arma, faceſque,
Quáque prius via nulla, viam patefecit, aceto
Ignéque duritiem cautis ſuperantibus ægrè,
Rebus at euerſis bello Carthaginis altæ.
Illic Roma potens aditus quo tutior eſſet
Impoſuit munimen, iter facientibus aptum:
Poſt vbi temporibus Romana potentia lapſa eſt,
Italiam verſus populis, & Gallica verſus
Limina, diuerſi Reges ſua iura dederunt,
Quiſque ſuas ſtabiliuit opes, ſibi prouidus vni
Marte & conſiliis, tunc vile Seguſio caſtrum
Commoda viſa ſitu populos frænare cis Alpes,
Pœninúmque aditum vicino occludere Franco,
Grata ſuis Dominis magnam percreuit in vrbem,
Milite perpetuo, multis & adaucta colonis,
Germano Imperio donec parere recuſans
Iratis cecidit Federici Principis armis
Verſa ſolo, & modicam rurſus decreuit in vrbem;
Illic deinde Duces arcem poſuêre Sabaudi,
Addidit obicibus ſtructis atque aggere terræ
Muminen Dux iſte nouum quod milite complet,
Quattuor id Caſtella tenet, ſed quattuor arces
Quindenis validas Regis tardare diebus
Militiam, tot caſtra parat, tot prælia Francis.
Liliger interea Princeps peruenit ad arces

Vrbis Eburduni, & paucis vbi conſtitit horis.
Conſilio capto Taurinum mittit, ad ipſum
Verba iteranda Ducem, pactum ſeruare fidele
Atque vias aperire: dies quot quæreret ante
Quàm reſponſa daret, tot nuncius huic daret horas.
Iuſſa capeſsiuit Regis Vallancius Heros
Notus & ipſe Duci, mandatáque ſedulus implet.
Dux hæret, nectítque moras reſponſa petitis
Reddere, ſed premit ille & quadragena virorum
Millia lecta docet regnis inſtare propinqua
Quæ Pedemontanis ſi Rex immiſerit oris
Cogatúrque ſuis armis & viribus vti,
Atque Ducis captas hoſtiliter occupet vrbes,
Haud facile abſcedent, atque ad ſua quíque reuertent.
Ægra Duci mandata, die reſponſa daturum
Pollicitus binâ, binis Vallancius horis
Danda iubet, ſpatium hoc conceſſum à Rege loquendi,
Prælia deinde mouenda, & ius quæretur in armis.
Dux autem retulit miſsurum luce ſequenti
Primigenam, ſatis vt fiat pro Rege petitis,
Sed patuit fraudare volens, Regémque morari
Cunctando, ſociis donec miſiſſet Iberis
Nuncia, & auxilium pacti de lege dediſſent,
Nam Pedemontanus nullâ comparuit horâ
Regi expectatus conuiua, & habendus honore,
Sed Richelliadem, Caluo qui Monte ſedebat
Limite in extremo regnorum, & proximus hoſti,
Conuenit, pactúſque viam eſt regalibus armis.
Aſt vbi cœpit agi danda ſuper obſide Regi

Digitized by Google

Vrbe, petita negat, captis ſimul inde viciſsim
Colloquiis, animóque offenſo vtrinque receſſum.
Tum Richelliades, data cui diuinitùs vni
Cura ſagax rerum & fato prudentia maior,
Oceano radios properante abſcondere Phœbo,
Admonuit LODOICVM. *(Ocelo tunc vrbe manentem*
Hoſtibus haud longè, poſtremo in limite regni
Dum periter ſurdum, dum per prærupta viarum
Procedunt incompoſitæ properántque phalanges)
Non iam conſilij, martis ſed tempus adeſſe;
Nil fore cunctandum, ſat militis eſſe parati,
Quòue ſtatiua ruat, quóue ambiat & premat vrbem.
Quod ſi tardetur, fore vt auxiliaribus armis
Firmentur caſtella, & quæ nunc abſque periclo
Confieri poſſunt, multo poſt ſanguine fiant.
Hoc monitum labente die LODOICE *capeſsis*
Lætior, atque tibi arridens Victoria iungit,
Primò Scombergum Heròem, deinde omine fauſto
Borbonidem magnum, munita Sueſsio nomen
Cui Regale dedit; bellíque Tremollius ardens
Illos inſequitur, Multa aulica turba Volonum
Vicinos animis iunctis ardeſcit in hoſtes;
Hinc Regale ſatellitium, fortéſque manipli
Quique ſuis Ducibus parent ad bella parati.
At nocte incubiâ primus LODOICVS *in hoſtes*
Fertur equo, Caluíque petit latera ardua Montis:
Nobilitas ſequitur, dubijs quæ pectora rerum
Caſibus obiectans pulcrum venatur honorem.
Omnibus his Richelliades prouiderat antè,

Militibus pugnæ attentis ne commoda deſint.
Turma vetus caſtris aderat, quæ milite conſtans
Delphinate, iugi & vallis cuiuſque perito
Norat iter cæcum loca per deflexa viarum
Et tardo labyrintho, & longa ambage retortum,
Carpere quod tacitè, & montes ambire iubetur
Hoſtibus à tergo vt veniens inopina Sabaudis,
Incautos intercipiat, fundátque pauentes:
Incedit, dat iter radiis obnoxia Luna
Fraternis, rupes obijt, Phœbóque micante
Planitie camporum hoſtile incurrit in agmen
Subſidio aggeribus veniens, munimen & vrbi,
Securum, nulláque hoſtis formidine tactum,
Ordinibus mixtis paſſim & palantibus agro,
Obſtupuit, viſúque hoſtili territus hoſtis
Ante expectatum noſtri cadit enſe manipli,
Et miſſâ in pauidos lethæi grandine plumbi
Arua cadaueribus complentur, ſanguine foſſæ,
Signa decem ſublata, Duces cum milite capti,
Signa tui poſthac, populoſa Lutetia, Templi
Appendenda tholo, Diuæ genitricis honori.
Victa phalanx, Caſtella Ducis ſi ingreſſa fuiſſet
Viribus & tantis preſſos, animíſque leuaſſet,
Durior inceptis foret exitus, atque cruore
Tam modico, vix vt ceſſiſſet adorea Regi:
Qui ſimul vt Calui peruenit ab ardua Montis,
Vota Deo fundens ſacris altaribus adſtat,
Nobilitas imitata frequens, ſe quiſque parauit
Horriſono marti, ac alacer ſua munia curat:

Digitized by Google

Vt tuba dat ſignum, videas concurrere in arces,
Omnia turmarum denſata examina circum.
Prælia miſceri, & pugnæ increbreſcere murmur,
Ingenti ſtrepuere Alpina cacumina planctu.
Quæritur & factis ordo, prior agger in orbem
Cingitur, hic martem indomitum, videáſque Volones
Irruere, hîc patuit quantùm præſentia Regis
Pectoris hoſti adimat, ſibi quàm pugnantibus addat,
Conſeritur, manuíque manus dat vulnera pilis,
Multáque in aduerſos crepitans cadit horrida grando
Plumbea, ſulphureïs emiſſa canalibus hoſti,
Inſiliunt noſtri muris, ac vnguibus hærent,
Summáque pinnarum dextris faſtigia prenſant,
Non hos emiſſæ glandes, non vulnera tardant.
At contrà, Caſtella ſuæ munimina vitæ
Obſeſſi quâcumque parant deffendere telis.
Ecce autem mediis armis & marte calente
Delphinas caſtris hoſtilibus ingruit agmen,
Ac ſimul vt vidit candentia ſigna Sabaudus,
Obſtupuit binos ſpem præter lapſus in hoſtes,
Nec medium ſe poſſe ratus pugnare duobus
Lentius arma mouens, & ſpe deiectus inani
Per caſtella pauore tremit ſtatione relicta,
Turbatos Franci inuadunt, patet horrida cædes:
Hinc properant alacres reliquis immittere bellum
Aggeribus, res marte agitur, ſed funditur hoſtis,
Et quacúmque ruit, portáſque tetendit ad vrbis,
Inſequitur Francus, mixtimque ferè occupat vrbem,
Et niſi palantum voluiſſet parcere vitæ

Rex, eadem vi capta Seguſio & ipſa fuiſſet.
Vt maleſuada fames libycos ſi quando leones
Exagitat, cogitque ſuis excedere luſtris,
Intrepidi Mauræ ſubeunt magalia gentis,
Vngue ruunt & dente terunt, fuga ſola ſaluti,
Sic vbi militibus data ſigna furentibus, arces
Aggredier, cernúntque hoſtes quos aggere turbent,
Ilicet inſultant muris, nec tela, nec igne
Plumbea ſulphureo nudos glans miſſa moratur,
Haud animis dubios Magnum ſibi vincere quantum
Sit facinus, Franciſque hunc addere rebus honorem.
Turbato miles ferus hoſte ſuburbia complet,
Et ſubît vrbani circùm loca proxima muri;
Ipſi etiam Heróes Crequius Baſſompetráque vnà
Franciſci myſtarum ædes ſibi tecta prehendunt:
Tum veritus Ciuis ſubeat ſi mœnibus hoſtis
Ipſe ruens captæ diſpendia ſentiat vrbis,
Regali mauult fidei ſe dedere ſponte.
Sic hoſti data vita, pio Victoria Regî,
Lætatur miles fauſtis operatus in armis
Atque alacer Regis capiti dat iure coronam.
At Scombergus equo vectus dum munia curat
Ordine compoſito pugnæ prodire phalanges,
Articulos æger, transfigitur ilia plumbo
Quà latere è læuo pendebat fulgidus enſis,
Apparet chlamydi largos effundere rores
Sanguinis, at generoſa manus non deſtitit antè
Inceptis, quàm certa foret Victoria Regi:
Reſciit, indoluitque viri Rex vulnus acerbum

Nec ſe victorem credit, nec geſtit haberi,
Quàm data Scombergi fuerint de vulnere certa
Nuncia, num lethale foret, commiſſa Cherurgis
Cura Machaoniâ tractare ſalubriter arte,
Hi plagam trepidi attrectant, & nulla videre
Heröi ſe ſigna ferunt minitantia lethum.
Audit & ingenuo teſtatur gaudia vultu
Rex hilaris, SALVVMQVE ſuis é millibus vnum
Malle refert, quàm mille hoſtes proſternere ferro.
Ecce autem medÿs fugiens apparet in agris
Turma equitum velox, Taurini mœnia versùs,
Dux cum Primigenâ poſt cladem & fata ſuorum
Poſt caſtella euerſa, vrbemque pauore labantem
Neuter eorum auſus ſe fidere mœnibus arcis,
Interiora ſuæ mauult ditionis adire,
Inde ſalutiferum longè à victore probantes
Sumere conſilium, quàm ſe & ſua dedere captos,
A quo ſorte parum, ſi quis manſiſſet, abeſſet.
Solis equi extremà Sinarum à gente ſoluti
Ortum inter mediúmque diem ſpatia alta ſecabant,
Cum Rex more ſuo ſacris altaribus adſtans
Accepit, portas ſibi deditione patêre
Vrbis, & hoſtiles ſeſe incluſiſſe maniplos
Arcibus, ille Deo grates dat pronus ad aras,
Thoraſiúmque iubet ſena pro tempore turma
Obſidione arcem tentare, vrbémque tueri:
Thoraſium æternâ redimitum tempora lauro,
Pro Rhæâ expulſo modicâ cum gente Britanno.
At templis Domini, ſacris & rebus, & ipſi

Parcere fœmineo vult Rex ſua bella pudori:
Æqua etiam ciues iuſsit ſperare trementes
A Victore ſuo, quos prædæ exemit & Orco,
Inde iubet turmas ad mœnia celſa Caſalis
Tendere, ſperatóque breui ſe accingere marti.
At tu Liligeri cui nuncia credita Regis
Phœbe, priùs gelidæ noctis, rutilíque diei
Ariete ſub redeunte pares quàm feceris horas,
Principe de noſtro referes feliciter Orbi
Scilicet Italiæ toti data fræna ſubactæ,
Et Regem V R B A N O *Romam cupiente profectum*
Oſcula ſacratis pedibus de more daturum.
Quòdque ſit exceptura lubens Eccleſia natum
Primigenam, generoſa eius miretur & acta
Tutelæque ſuæ poſthac ſe præbeat vni,
Quali Pipino Carlóque à Regibus olim
Magnanimis protecta, ſibi detracta recepit,
Liberáque hoſtili Langbârdi fulmine Regis
Floruit, & Graÿ ſceptris exempta Tyranni.

CARMEN

CARMEN III.

AT Dux flammantes fato indignantibus, iras
Cõcipit inde animis, méne hinc abſcedere victũ
Jnquit, & Italia non poſſe auertere Francos?
Méne etiam indignè peregrini ſubdere Regis
Colla iugo, canôſque meos ſubmittere cirrhis?
Cui tot opes reſtant, tot Pergama, tanta virorum
Agmina, & Italiæ populorum adſertor Iberus?
Siccine tot longis mihi parta laboribus olim
Gloria, momento cadet, atque oppreſſa labaſcet;
Non ita, ſed quacúmque viâ regionibus hoſtem
Deturbabo meis, quamuis diſpendia longis
Excurrant annis, patriæ mœrórque ſequatur,
Sic aït, atque gemens, ægríſque doloribus actus,
Jnfandum meditatur opus, dare ſubdita flammis
Oppida, quæ nullis eſſent circundata muris,
Commoda vt humanæ vitæ, victuſque diurni
Copia deficiens Francis, & turpis egeſtas
Succedens, licet inuitos ſecedere cogat,
Et totis ſenſim terris ſit abire neceſſe.
Reſciit & miratur opus LODOICVS *acerbum,*
Conſilióque pari ſtatuit ſermone minaci
Deterrere hoſtem, clauúmque retrudere clauo,

Digitized by Google

Talia verba Duci iubet à Feciale referri.
Se quæ reſtabunt vrbes & Pergama tuta
Mœnibus, exitio diro flammiſque daturum.
Ut tota regione nihil niſi rudera reſtent.
Audito Dux ipſe minantis fulmine linguæ,
Præcipitis laxas animi moderatus habenas
Orditur ſine vi Regalia ſiſtere caſtra,
Venarique prior pacem, modò legibus æquis,
Atque offerre lubens pactis quæ à Rege petuntur,
Sed quidnam nequeat ſperare à Principe IVSTO
Sponte ſuis etiam qui cuncta rebellibus auſa
Et captas vrbes, ſocialiáque arma remiſit?
Noluit ipſe tamen pacem tractare pudore,
Viſere nec Regem, puduit pro fœdere rupto;
Primigenam miſit, qui Princeps illius oræ,
Cui germana ſoror Regis, chariſsima coniux..
Ipſa gerens vterum, fratrique acceptior vna,
Mitia cuncta Patris certo qui nomine tractet:
Accedit, Rex illum omni ſuſcepit honore,
Admouitque epulis, dum tempora commoda rebus
Intereà, & votis veniant optata ſecundis,
Tum quæ pacis erant his conditionibus acta;
Terdenum ante diem ſoluatur ſtricta Caſalis
Obſidio, ac hoſtilis Iber tentoria tollat,
Sarciat ipſe penus conſumpta tuentibus vrbem;
Iallonſque arces, ſimul vrbs & caſtra Gelaſſæ,
Tradantur, Francis hyberna futura maniplis,
(Has arces, atque hæc priſcis incognita ſeclis
[illegible]ſtra, Ducum fidei fluxa obſeruantia ſancta,

Limite in extremo ſtruxit ditionis auitæ;
Cautibus in mediis quâ Gallia reſpicit Alpes,
Regibus Italiæ domitandæ obſtacula Francis:)
Inſuper Arx, cui iuncta Seguſio, tradita Regi,
Utque ratæ maneant firmiſſima vincula pacis,
Has omnes ſibi Rex Arces ſeruabit adúſque
Nomine cuncta Ducis promiſſa, impleta ſequantur,
Donec pacificè Carlus Gonzagua fruatur
Ferrati Montis tota regione, ſolóque
Fatidicæ Mantûs vrbis de nomine dictæ
Mincius herboſô niueos cui flumine cycnos
Paſcit, & inflexis circumluit arua fluentis.
Ac veluti properata ſui poſt fata propinqui
Iure ſuper dubio cum litigat vnus & alter,
Quiſque ſuas defendit opes, ſua iura tuetur,
Et turbant incompoſito fora cuncta tumultu:
Donec adeſt, ſaltémque foro credatur adeſſe,
Ingreſſus per clauſa aliis tabularia Iudex,
Ille ſatellitio cinctus loca lumine luſtrat,
Atque graui ſcandens cum Maieſtate tribunal,
Indicit tacito veneranda ſilentia vultu
Iuráque dat populis circumſpectantibus æqua:
Sic poſtquàm à Superis datus eſt Rex Liliger vnus
Arbiter Italiæ, celſas ſuperauit & Alpes,
Conticuère omnes, poſitáque libidine belli,
Vertit Iber alio, ius Imperiúmque Sabaudus
Inuitúſne volenſne, ſubit, ſed pace fruatur,
Dummodo pollicitis ſteterit, nec fœdera rumpat.
Vos quorum fera bella premunt hoſtilibus Orbem

Artibus, Occiduáſque Orientis iungitis oras,
Debiliúmque arces, veſtris iucludere regnis
Vnica cura ſubeſt, à IVSTO diſcite Rege
Et quibus ex cauſis, quo prelia ſine mouenda,
Qui potuit meritum totis ditionibus hoſtem
Pellere, & Italiæ dare bellica iura pauenti,
Vt primùm vidit labentem viribus hoſtem
Colloquium pacis miti ſermone petentem
Admiſit, ceſſatum armis, & amiciùs actum,
Reddita Pax populis, diróque à Marte receſſum.
Aſt vbi miles Iber, Arcem fauceſque Segusî
Audiit à Francis fauſto Mauorte teneri,
Et de ſucceſſu tanto trepidare Sabaudum,
Inſubrum loca nota, & tutas cogitat arces,
Vaſáque collegit longo ſibi parta labore
Maturauit iter certus de pace Sabaudi
Nuncius, & pactum ſolui obſidione Caſale.
Muſa Orbi memora Regis decus, exue ſoccos
Heróóque audax animi vincire cothurno:
Hoſte Caſalites dum ſe videt vndique cingi
Et nil demetitur de viribus Vrbis & Arcis,
Cuncta ſibi luſtris cenſet fore tuta duobus,
At penus, & vitæ quæ ſunt repetenda diurnæ
Quottidie pereunt, hæc ſunt quæ pergama celſa
Nullâ vi ſternenda, ruunt & tempore delent.
Non tormenta timet miles quæ bellica muros
Hoſtis in obſeſſos excudat ſulphure & igne,
Certa repentinis inſultibus addita cura,
Vnanimes Domino ſeruare fideliter vrbem,

Ipſi vitam adimunt, ipſi ſibi robora demunt,
Et reſecant minuúntque ſuis quocumque dierum
Vſibus, humanam ſine queis conſiſtere vitam
Haud datur à Superis, ſed tempore fracta labaſce.
Talia non valeat ſuperare incommoda quiſquam.
Hæc dum mente duces agitant, & corde voluta
Fortibus ecce viris portentum apparuit ingens,
Eridani prono labentia fluminis alueo.
Nauigia, ánne hoſtis dubium, vel amicus adeſſet:
Et quò procedunt, ſubmiſsiús Vrbe ſiletur,
Donec nulla vident vexilla coloris Iberi,
Vtque adſtant propius, fulsêre micantia ſignis
Lilia, & agnoſcunt vultus, patriamque loquelam
Francigenæ incluſi muris, ciuéſque pauentes
Confirmant nihil eſſe doli, nihil eſſe pericli,
Et cunctorum animos ſubiit Victoria Regis
Italicas ingreſsi oras, qui terror Iberi,
Pellacémque armis ſubólent ſtrauiſſe Sabaudum,
Ecce igitur, quis credat? aguntur flumine prono
Regis ope, armatis immiſſa cibaria lembis,
Obſidione graui gratiſsima munera preſsis:
Sed quiſnam Italiæ medijs candentia campis
Lilia, magnifici ſpecie deuecta triumphi,
Crederet Eridani geſtata ſilentibus vndis?
At ne nauigiis lateat quid fraudis & artis
Obſeruant & cuncta recurrunt mente ſagaci.
Appellunt nautæ terris, ruit obuia turba,
Excipitur ducibus cum magno Francus honore.
Hoſpitibuſque placet dextris coniungere dextras,

Quæ Siculis dirimit terris metuenda Charybdis,
Et procul à reliquis Alpina cacumina ſindunt:
Regali pompæ nec honoribus ipſe triumphi
Defuit Eridanus, ſed fluxit mitibus vndis,
Gratus & humenti geſtauit LILIA *dorſo,*
Et ſe teſtatus Francum, deſpexit Iberos.
At dum magnifici cantas pæana triumphi
Liligeri Regis, memor eſto Muſa virorum
Quicumque incluſi cinctæ priùs hoſtibus vrbi
Et famæ cupidi, & iuſto Mauorte cadentes
Æternum patriæ peperêre ſibíque decorem,
Guidonis primùm Harcuryj, qui claſsica terris
Jnflari Italicis ſimul audiit, impiger arſit,
Atque metus omnes, & inexorabile Fatum
Subijciens pedibus, ſorti ſe ſubdidit vrbis
Obſeſſæ, patiens operum aſſuetúſque labori
Militiæ, fuſos circum dum fulminat hoſtes,
Occidit, ingentem Cœli indulgentia mentem
Excepit, longòs at fama immota per annos
Multa virûm lethi durabit ſecula victrix.
Rebus Iber lapſus, Francum irritare veretur,
Atque ſuis victorem inducere finibus hoſtem,
Vtile conſilium captat, quod deinde ſecutus,
Ante diem poſitum, cautus de nocte ſilenti
Carpit iter ſurdum, & tacitus per operta recedit,
Vt leo quem ſiluis egreſſum armenta ciêre
Mugitu, & reliquæ cœpere obliuia prædæ,
Clauſtra, fame preſſus, ſtabuli nocturnas oberrat
Omnia tuta ſibi metitur paßibus æquis,

Non tardant numerúmue truces, dentémque moloſſi,
Aſt vbi Sol oriens radijs opera omnia luſtrat
Paſtor & exiliens primo de mane mapali,
Preſſa notauit humi crudi veſtigia furis,
Conuocat auxilium. vicinia tota mouetur,
Arcetur ſocijs tandem fera bellua dextris,
Unguibus ille minax rictuque obuertit in hoſtes
Sæpius, atque oculis candentia fulmina vibrat,
Nec capit antè fugam, quàm longo diſsitus hoſti
Tramite, condatur ſyluis, nequeátque videri:
Tum fertur leuiùs pede, & ad ſua luſtra recedit,
Talis Iber alieni auidus, dum ſentit adeſſe
Francigenæ arma Ducis cincto obſidione Caſali,
Cogitat ante diem aduentus ſecedere longè,
Vt nox ſola fugæ ſit conſcia, síntque tenebræ
Abdita ſyluarum queis ſe Gens vana recondat.
At matutinus miratur mœnia Ciuis
Libera, Regales turmas ad proxima ſtantes
Autumat, inſidiáſne vafer prætendat Iberus,
Vt ruat incautos inopinus & opprimat vrbem
Anxius, & vetitum ne quiſquam excedat ab vrbe.
Verùm vbi Sol radijs medium diffinderet Orbem,
Ac hoſtile nihil totis apparet in agris,
Tum longo ſoluit luctu ſe debile vulgus,
Exultant lætis animis qui bellica tractant,
Reſpirare datum, clauſáſque recludere portas,
Ire iuuat, vacuumque ſolum pede ſtringere tuto,
Et quo quiſque loco ſteterint ad bella, recenſent.
Hic Gonſala habuit tentoria ductor Iberæ

Militiæ ſupremus, & armorum arbiter vnus,
Serbelo dux eadem de gente tetenderat illic.
Guſtallæ Ducis hîc acies atque Itala pubes,
Hic Germana phalanx agnato á Cæſare miſſa
Prætextu litis detrectatíque ſequeſtri.
Hoc tormenta loco minitabant bellica muris
Vrbis, & aggeribus tutis adoperta latebant,
Hàc adiêre vrbem, illac ad ſua quique reuerſi,
Hæc ciues nuribus, nil iam ſibi ab hoſte timentes
Narrabant, tacitum tentat queis gaudia pectus,
Atque Aſſertori votis pia quæque precantur.
Audiit è latebris plauſum, cæcóque receſſu
Corniger Eridanus, Nymphæque pauore frementes,
Quas furor hoſtiliis, ſtrepituſque coëgerat ingens
In ſpecubus latuiſſe cauis, & linquere luſus,
Audiit, & leuius ſolito deuoluere fluctus
Cæpit, vti Populis quorum vagus alluit vrbes
Agmine ab hoſtili, Veronæ ad mœnia celſa,
Nuncia deferret, ſeptémque per oſtia Diuis
Doridis Adriacæ, Franci quæ gloria Regis.
Italicos inter fluuios præſtantior vnus.
Eridanus, Regum Francorum extollere laudes
Cui datur à Superis: Vt cum Franciſcus opimos
Inſubres repetens, & regna Neapolis altæ,
Eridani ad fontes, Veſulus quos pinifer edit,
Excelſo Veſulus qui ſidera verticē tangit,
Hoſtica præueniens obſcuro tramite caſtra,
Incautos Italûm fregit fuditque maniplos,
Et ſubiti aduentus famâ perterruit hoſtes,

At modò narrabit populis Victoria noſtro
Liligero quanta acceſſit, quantóque triumpho
Jntulit ipſe lubens lætiſſima ſigna trophæi.
Tu qui cuncta tuo Agnato per fáſque nefáſque
Concedis, ſolium Jmperij ſeruire ſuperbo
Qui pateris, pennáſque Aquilæ qui tradis Ibero,
Non opus eſt, Cæſar, tali pro lite ſequeſter,
Litigij ſimulati, & fraudis deſiit anſa,
Iudicio Cœli iuſto, & potioribus armis
Lis deciſa iacet, celſas pertranſiit Alpes
Liliger, & ſoluit preſſum obſidione Caſale,
Dátque manus victas litem qui mouerat iſtam.
Libera poſteritas prætextu exuta maligno
Viderit amborum quis iuſtior, Anne repulſo
Herede, Auſtriades qui vult aliena ſuorum
Vſibus aſſeruire, & totum commouet Orbem,
Vrbibus Italiæ pacis bona tempora demens;
Anne Capetigenæ LODOICVS gloria Gentis,
Qui verum iuſtis heredem vindicat armis,
Quæ dum tentat iniqua geri Domus Auſtria, quicquid
Francigenum ſceptris Quinti victoria Carli
Cæſaris abſtulerat, fiet quò vindice fato
Euentis repetat Regni melioribus hæres.
Nunc hebes eſt prior illa acies, quâ vincere bello
Auſtriadæ ſoliti, mediis regnatis in aulis
Regnorum pennis aliorum opibúſque potentes,
At regi Franco vegetus vigor, ardua virtus,
Militiæque ardens animus, cui gloria cingi
Fortiter enſe latus, chalybémque inducere dorſo,

Pérque acies medias Sarrano murice tectum
Ire equitem, cupidáſque ad bella ciêre phalanges,
Armorumque haud vlla Virum tolerantia frangit,
Cui coniuratæ contra ſpem gentis Iberæ
Euerſa eſt Rupella potens, & Doride tutæ
Mille ſolo palmis eductæ vertice turres,
Inter munitas Orbis munitior vrbes;
Succubuit toto cui fuſa Britannia ponto,
Atque incluſa ſuis latebris muſſare nec audet,
Cui trepidæ, cui, ſi qua latens ambage reclusâ
Obſtiterint Alpes ſpatio vix duplicis horæ,
Caſtra quaterna breui cęcidêre, Seguſio capta,
Gens & Ibera metu muris ſemota Caſalis.
Compoſitâ iam pace, Soror chariſsima Regis
Quæ Pedemontani iunctiſsima Principis Vxor,
Ventris onus geſtans, fraternos viſere vultus
Optat, & optatis Rex annuit, atque maritum
Iuſsit adeſſe ſimul, quem iam non iudicat haſtem,
Immemor oſſenſæ generoſo corde paternæ,
Vt ſtetit illa procul, fraternáque caſtra reuîſit,
Et quàm multa virûm longis ſeges horreat haſtis,
Quâm multi tormenta manu mauortia geſtent,
Et longas acies belli ſimulacra cientes,
Lætitiâ tacitâ lacrymas effudit obortas,
Atque pedes quoddam ſpatium dimenſa decenter
Fraternis genibus Regali more voluta,
Magnanimum Regem blando ſermone ſalutat,
Teſtatúrque humili quanta hæc ſua gaudia vultu.
Ille autem Fratrémque gerens Regémque decorè

Amplexatur eam tenerè, terráque leuata
Oſcula libauit caſtæ fraterna ſorori.
Adfuit & Princeps eadem qui reddidit ipſe
Obſequia, & Regis genibus minor oſcula dextra
Regali admouit, non ſpirans prælia vt antè
Armatáſue acies Regis meditatus Iberi,
Sed Francum ſe faſſus, humillima verba profudit,
Hunc Rex per medióſque globos, media agmina, turmas
Per medias equitum peditúmque examina, duxit,
Non animum Princeps viſu quò paſceret, at ne
Aut quid inerme putet, vel quid ſibi debile fingat
Sternere quod valeant Itali in Regalibus armis,
Nec doleat vinci, vel tot ſua pergama Regi
Tradere ſponte ſuâ, quæ vi potuère domari,
Italiæque redux populis teſtetur abundè
Quantæ Regi acies Franco, quàm nobile robur
Militiæ, quantis volitet Victoria pennis
Indefeſſa comes victricibus addita caſtris,
A reliquis populis omnis ſpeculator ad vncas
Detectus furcas trahitur, tortúſque lacérque,
Francigenùm Rex longè aliter, qui cuncta recluſit
Hoſtili ſua caſtra viro, pérque agmina duxit
Et longâ iuſsit ſerie explicuiſſe cohortes,
Vt ſtaret campis exercitus omnis apertis.
Nequid eum Franci Martiſque animíque lateret.
Fortunate hominum, felix ô Coniuge tantâ
Quę tibi conciliat Regem poſt fœdera rupta,
Poſt acies, poſt bella, & captas viribus arces,
Déque prius iuſtè offenſo tibi reddit amicum:

Qualiter Herſiliam memorant, quæ maſcula corde
Cùm videt attritos bello Soceróſque Viróſque,
Et ſuper excidio amborum damniſque doleret,
Aluum fœta grauem, medijs ſeſe intulit armis,
Et ſtans Romulidas inter notóſque Sabinos,
Leniter irato Tatio blandita parenti,
Sarta viro ſtabiliuit inermis ſceptra Quirino.

Digitized by Google

CARMEN IV.

FAMA ſuperſtes aget penna metuente reſolui
Te Regum LODOICE decus, qui parcere noſti
Hoſtibus in mediis armis & fulmine belli,
Martius, at Martis ſcelerũ atq; libidinis oſor:
Sæpiùs eueniet (mos hic communis Iberis
Regibus, has artes noſtra eſt experta Nauarra)
Vt qui ſceptra tenent, alios ſibi fœdere iunctos,
Aut incompoſitis offendant duriùs actis
Vel clandeſtino, ſeu marte patente laceſſant:
Longè mens alia eſt noſtróque induſtria Regi
Qui tempeſtiuo veteres deuincit amicos
Officio, adſciſcitque nouos, & vtróſque tuetur,
Laudis amans, alieni expers, & criminis exors,
Debilium protector, & obſeruantior æqui.
Ergò vbi fama volat quâ Maieſtate verenda
Quàm facili exceptus vultu Pedemontius Heros,
Filius in Francos Ducis hoſtica bella mouentis.
Scilicet in ſe oculos vnum conuertit & ora
Italiæ Procerum LODOICVS, & arma quieſcunt;
Vndique Legatis agitur de pace tuendâ
Inter eos, datur arbitrium IVSTOQVE BONOQVE,
Vnde penes Regem Francum aduenêre frequentes

Et quos V RBANI pietas, Venetíque potentes,
Quos dominata Duci ſolers Hetruria magno,
Emisêre, operi tanto ſibi quiſque fideles,
Pacis amatores, elato ad ſidera vultu
Pacifico Regi felicia quæque precantur,
Quinetiam motus tantâ probitate fidéque
Liligeri Regis Dux ipſe Sabaudus, & omni
Sepoſito ad tempus niſu tentante nocendi,
Geſtit adire ſuum Victorem, & iungere dextras,
Indulſit facilis IVSTI clementia Regis.
Qualis ab arenti ſecedens caute chelydrus
Noxius, explicito ſerpit per gramina gyro,
Illimis quærens dulciſſima pocula fontis,
Antè venenatis puros quam tangere labris
Attentet latices, ſibi pectore quicquid amari
Euomit in ripis, quod mox poſt pocla reſumat,
Talis Dux adiens Regem, technáſque dolóſque
Si non depoſuit, voluit poſuiſſe videri.
Ille ergò (quâ mente docent euenta ſequuta)
Regem adiit flexus poplitem, terræque propinquus
Maieſtatem, animi pendens, veneratus adorat,
Incertus Victor quæ verba profabitur ingens.
At Rex vindictæ diro impenetrabilis æſtro
Alloquitur placidè, ac pacis de rebus agentem
Déque ſuo veteres renouantem iure querelas,
Audiuit patienter, & ad ſua regna remiſit
Neſcioqua præter ſolitum dulcedine tactum.
Pollicitúmque redire breui, & promiſſa tenere.
Vir dubiæ fidei, Regem ſermone doloſo,

Atque per ambages, quanta eſt audacia, luſit.
Vtque illi mos iſte ſubeſt ſimulare iacentem
Febre malâ, articulóſue ægrum, cum fallere mens eſt,
Inualidum fingens, voces & verba dediſſe
At ſerò tandem patuit, nec poſtea rurſus
Paruit, at binis tractanda negotia Natis
Tradita, non etiam peragendi indicta poteſtas.
Sancta fides ſeruanda, Ducem retinere vetabat.
Attamen haud læuo, & forſan meliore tuarum
Euentu rerum fuerat, Rex magne, tenendus
Pollicitis donec ſtaret, quáſque occupat arces,
Redderet, Heſperiúſue ab eo conductus, vt omnis
Cauſa reciſa mali finem cepiſſet in vno,
Qui ſine vi, non vlla tenet promiſſa, nec vllis
Flectitur officijs, reditum differre dierum
Quorundam ſpatio, technas fregiſſet inanes,
Atque modus fuerat nutantes pondere belli
Exonerare Italos, veteréſque recidere lites,
Queis totam Italiam Philiberti à morte parentis
Tundere non ceſſat, fraudémque innectere fraudi,
Qui modo Francus, Ibérque modò eſt, ſed pectore neuter,
Et ſellis binis ſedet, & de more cothurni
Dextræ euincitur ſuræ, mox inde ſiniſtræ,
Qui damnis nec clade ſatur, conuellit & Orbem,
Et lacrimis patriæue malis miteſcere neſcit,
Nec tibi dedecori Carlum retinere fuiſſet,
Qui nullius opes ambis, cui dira libido
Deuictas retinere vrbes, aut extera regna
Addere regna tuis nunquàm pia corda peruſſit.

Quique Lares linquens patrios, adeſque ſonoras
Fœdera amicorum, atque Deî præcepta ſequutus
Veniſti preſſis Iuſto Mauorte tuendis,
Omnibus id notum, & venientem Daunia tellus
Auctorem pacis, libertatíſque potentem
Agnouit, cingens victricia tempora lauri
Palladiaque oleæ mixta de fronde corona.
Spe, Duce quòd tanto ſtrata Itala bella ſilebunt
Loricíſque ſitu exeſis in pace quiata
Aſtruet innocuos exilis aranea caſſes.
Sed neque ſuſtinuit tanto cariturus honore
Præfectus Gonzala aruis Inſubribus ipſe
Hoſtis Iber, nuperque fugatus ab vrbe Caſali,
Viſendi Regis ſecura licentia detur
Vrget & obtinuit, ſtipatúſque ordine longo
Nobilium accedens, Regem de more ſalutat
Prociduo quo curua genu, quo cernua vultum
Suſpicit Heſperiæ proprios gens effera Reges,
Stratus humi, magnæque humilis dedit oſcula dextræ.
Nulla illi Regem quæſita eſt cauſa videndi
Quàm Francas acies & regia caſtra videre
Sintne illa Heſperijs quæ formidanda maniplis,
Nempe ſuo Regi ſcriptis ſibi viſa referret:
Regali iuſſu armatæ coram hoſte cohortes
Explicuêre viros, campóque exercitus ardens
Conſtitit in belli faciem, fulgebat & omnis
Splendore armorum & radijs vicînia latè,
Et miſcere manus, & bellum inferre paratis,
Non animum viſu quò paſceret hoſtis inanem.

Sed quia non aliter quæ ſint ad prælia vires
Liligero Regi fieret benè credulus eſſe.
Inſtructas Gonzala acies, & ad omne paratas
Martis opus vidit, turmas Rex ipſe locabat.
Flectere gnarus equum, & Tyrio conſpectus in oſtro.
At noſtrum miratus Iber Heroa, pauorem
Induat an ſimulet ſurdum eſt, tamen addit honorem,
At veluti Maurâſi Rex de gente leonem
Quem data vincla, faméſque adigunt manſueſcere corda.
Nutriat in tectis, manibúſque aſſueuerit eſcas
Sumere, nota feram nec turba domeſtica turbat
Sed nec turba feræ dentes pauet ipſa viciſſim
At ſi Regales intrauerit exterus ædes
Veſte peregina, & vultu auerſante leonem,
Ille fremens, ni contineat manus arcta, noceret.
Sic vbi Franca phalanx vidit cum Rege tot vna
Ignotos vultus, atque audiit ora loquentum
Indignata virorum audacia facta, fremebat
Et ſibi in inuiſos vix eſt quin irruat hoſtes,
Affectam malè ni premeret preſentia Regis.
Cautior at Richelliades præſenſit id omne
Fictitium, & vafræ commenta recondita mentis,
Nempe quod ipſe diem Dux, atque ex ordine menſem
Venetur, ſpectans ſi forte quid accidat, vnde
Inſolitus Franco venturis menſibus æſtus,
Arctior aut annona premat diſcedere terris
Italiæ, reuocétue aliquis de Gente rebellis,
Qui LODOICUM *adigat ciuili intendere bello,*
Et mittentem aliena, ſuis incumbere rebus,

Effugiátque Itali belli irreparabile tempus,
Præuidit Richelliades hæc omnia cautè,
Ferratíque altas Montis præmuniit arces.
Præſidiis, & quotquot erant data pergama Regi
A Duce, fraudantémque aſtu potiore retudit,
Humanûmque vltrà cauit fata omnia ſenſum.
Cedite qui Latio, qui dicitis Hellade magnum
Alcidem, validámque manu genióque potentem,
Cui cecidêre feræ, cui monſtra grauantia Gentes,
Geryonéſque tricorpor onus telluris Iberæ:
Liligero Regi cecidit tribus vnus in iſtis
Geryones, non tam manibus metuendus & armis
Triplicibus, triplici aut genio, quàm triplice lingua,
Geryone extincto domitor regionis Iberæ
Alcides, Italas adiit per Gallica gentes
Culmina, diuiditur quibus vtraque terra colonis,
Nec monſtra inuenit Gallis quæ perderet oris.
Aſt Italis Cacum prædonem in rupe latentem
Ore vomentem ignes, & ſuetum viuere rapto
Eliſum manibus ſtrauit deforme cadauer.
Tu cui victus Iber, Itali ceſſere Penates,
Si tibi ſat LODOICE *dedit Victoria laudis*
Italiámque vltrà nolis conuellere bello
Vrbibus à verſis & ſanguine prorſus abhorrens,
Nec fieri aggreſſor (quamuis tibi cauſa ſuperſit
Artibus hinc artes, martémque repellere marte)
Linque ſolum ingratum. & ſteriles in vertice ſyluas
Alpino quo nulla ſuo vindemia ridet
Agricolæ, nullus Cererem per iugera ſpargit,

Nec meſſor grauidis falcem ſupponit ariſtis,
Accola at intonſi tegmen mantilis amictus
Obſcura ſub rupe lares ſibi quærit inertes,
Aggeribus niueïs iuga dum montana fatiſcunt
Præcipitéſque rigent inimico à frigore valles.
Dum tamen Italiæ feliciter iſta geruntur
Finibus, arridétque pio ſors prodiga Regi,
Obſtitit ipſa latens, & fermè euertit in vno
Temporis articulo, longa ratione parata.
Hi quibus annonæ cura incumbebat habendæ,
(Siue quod indigenæ, Franco mauorte furente
Credere nolebant illis, Dux ſiue Sabaudus
Liligeras acies ægrè paſſurus & arma
In ſibi parentes cautus compreſſerat vrbes
Humani quicquid veſci reperiſſet in agris,
Seu quod auara ſitis, lucrique impura cupido
Cæcarat mentes hominum, furtóque nefando
Polluerat) retinet dum capta Seguſio Regem.
Cunctantem quem finem habeant promiſſa Sabaudi,
Defecêre ſuo officio, curæque negotî,
Criminis & ſontês tanti euasêre latenter,
Vnde penus breuïor, iuſto quoque carior eſca,
Hinc patrios remeare lares pars magna Volonum
Cogitat, immenſos ſumptus quia ferre nequirent,
Adde quod epotus puro de flumine miles
Ignotáſque herbas, & agreſtia gramina paſtus,
Robore deficiens armis ſupereſſe nequibat.
Quæreret anne ſibi venatu obſonia Francus?
Nobilis, iſtius regio eſt ignara laboris,

Numellis non illa canes ſuſpendere nouit
Et lepores damáſque ſequi, pérque auia ſyluæ
Aut curſu capere, aut vrgere in retia ceruos,
Tale ſolum viridi nunquam ſe gramine veſtit
Vnica cura ſubeſt tota regione colonis
Ædibus includi niuibus dum culmina candent,
Et redeuntem Aries aperit cum greßibus annum,
Limine recluſo capreas captare fugaces
Informéſque cauis agitare cubilibus vrſos,
Atque feræ teneros fœtus auferre parenti
Terriculum pueris aſtu ductoris Agyrtæ.
Liliger indoluit Princeps, dolor addidit iras,
Contuſos animos & res miſeratus acerbas,
Militis, afflicto præcordia ſancta recluſit,
Inque peculatus ſontes, & carcere dignos,
Lege data tanto pro crimine iußit agendum:
At Richelliades cladi tam fortiter obſtat
Quò magis obſiſtunt Francis Fata inuida rebus,
Oblitúſque ſui non eſt diſcrimine tanto,
Colligit annonas, turmis morbóſque faméмque,
Quo minùs eſt illis curæ quodcúmque neceſſe,
Auertit, veſco ieiunia triſtia ſoluens,
Mollibus ac animos dictis & pectora mulcet,
Vnde breui, queſtus & ineuitabile murmur
Suſtulit è medio, & melius ſperare frementes
Admonuit turmas, & quemque ad munia miſit,
Interea celſas rumor peruenit ad Alpes,
Martis Arecomios tentare pericula Volcas,
Tectoſagumque ire in gladios vicina furentes
Regis ope Heſperij, qui cum vi auertere Francos

Italia nequeat, Ciuiles ſuſcitet æſtus,
Immittátque faces ipſa in præcordia Regni,
Quique prius damnabat Iber tantata Britanno
Rupellam auxilianti armis & claſſe rebellem,
Efficit audaces populos, ſurdóſque potentis
Imperiis Domini, ſic vt protector haberi
Qui gliſcit Fidei, qui Religionis auitæ,
Fama neget nunc vllum alium præbere rebelli
Suppetias populo, victiſque offerre receptum
Colle Pyrenæo, patriique in limine regni.
His animaduerſis Rex & Richellius heros
Queis animus generoſus, & imperterritus ardor,
Conuenêre ſimul binis decernere ferro
Hoſtibus, & totidem tentoria figere caſtris,
Et quoniam plures diræ inclementia mortis
Suſtulerat viuis, & funere merſerat atro
Aut grauibus longi morbi cruciatibus vſtos,
Aut ferro abſumptos, vel miſſâ ſulphure glande,
Quò magis exhauſtæ vires, hoc acriùs ipſi
Incumbunt, quicquid deſit ſarcire maniplis,
Vt quanto numero meſſæ fluxêre phalanges,
Millia bellantum tot claſſica rauca reponant.
Ergò vbi collectum robur Legionibus auctis,
Mille datur denis ſeruanda Seguſio dextris
Sub ductu Crequij, reliquis, ſed nomina quæ ſint
Turmarum Ducibus verſu non dicere refert,
Illâ Rex certam ponebat in arce quietem
Totius Italiæ, moueátne Sabaudus, Ibérue,
Atque facultatem reditus, ſi forte neceſſ
Poſt illata ſuis inuita rebellibus arma,

Digitized by Google

Regredi in Italiam, rurſúſque mouêre Sabaudo
Prælia, & Heſperiỹ tentare pericula belli;
Inſuper & Monti Ferrato altiſque tuendis
Arcibus atque Vrbi, regioníque inſuper ipſi
Heros præficitur, clarus iam clade Britannâ
Thoraſius, victor mox & de gente futurus
Heſperiâ, ſeu vi, ſeu quis tentauerit arte,
Et ſi ſeruitiỹ reſtet quis terror Iberi,
Venturâ Italicas ſoluet formidine Gentes,
Omnia quæ curâ non ſunt leuiore gerenda,
Nec minus audacter, quàm cum bellata fuerunt.
At Rex ſtipatus potiori parte phalangum
Et Richelliadæ Herois tutamine fretus
Conſiliỹ, fauſtiſque euentibus (omine tanto
In peius ruet, & retrò dilapſus agetur
Quiſquis in aduerſum tentabit ſurgere Regem)
Braccatis inferre iugum Regale parauit,
Molitúrque feros inuadere marte rebelles,
A quibus Imperiỹ leges, & regia contrà
Iura, malis auibus, medio Reſpublica regno
Sperari audetur, quâ viuere legibus ardet
Vrbs quæcúmque ſuis, & regia tollere iura
Armorúmque Ducem proprium, lectúmque Senatum
Sufficere; & paulatim æterna refigere regna,
Conditione iſta Regi parare paratam
Hæreſis (iufandùm) factis mentitur & ore,
Auxiliumque latens Regis mendicat Jberi
Cedere cui victo non eſt ſatis vrbe Caſali
Ni protecta ſuis opibus Gens victa labaſcat

Tectoſagum, diriſqúe ruant capta oppida flammis
Liligero Regi, quò bis frangentis Iberum
Gloria ſit maior, victi quàm prima Britanni.
Hos inter populos qui belli euenta verentur
Séque ſuas & opes cuperent ſubmittere Regi,
At quibus ambitio, & quærendi nominis ardor
Attollit capita, & mentes occæcat inanes,
Et ſontes, & qui vulgi de ſanguine viuunt,
Vtile conſilium à ſceleratis cœtibus arcent.
COMMOTOS inter populos mentéſque rebelles
In quibus alta loquens credi violentior ambit.
Optima quæ dabitur ſententia rebus agendis
Semper reijcitur, ſubeunt plerique nocentes
Qui ſibi criminibus minus exorabile ſanctæ
Iuſticiæ numen veriti, cum perdita credunt
Cuncta ſuo capiti, reliquos in retia pellunt,
Atque ſuam ſperant à Maieſtate ſalutem
Sulphureo effuſis cum turbine mænibus Vrbis,
Plebs à Rege gemens veniam proſtrata rogabit.
At tu Rex generoſe, Deus cui bella ſecundat
Accelera, inceptúmque tibi decurre laborem
Rumpe moras ſegnes, te debita pœna nocentum
Euocat vltorem Cœlo tot crimina paſſo.
O decus, ô Famæ meritò pars maxima Francæ,
Neue feros animos ſperes mollire fauendo,
Sons quiuis ferrum timeat, Regalia IVSTE
Exerce Imperia, & populos compeſce rebelles,
Ver acies age per medias, ver ingruit Orbi,
Deſiit & Cœlo magnis aquilonibus imber,

Explicat,

Explicat, & frondes atque vmbras ſylua miniſtrat,
Et cui bella moues regio ditiſsima victus,
Annonâ nihil eſt à deficiente timendum,
Bucera quâ patulos errant armenta per agros
Lanigerique greges, perque ardua ſaxa capellæ,
Prima tuis regnis, albentibus horret ariſtis,
Illic flaua Ceres campis ſucciditur antè
Quàm noſtris lactens calamus turgeſcat in agris,
Cruribus & nudis calcat gens illa Lyæum
Antè Lutetiatis quàm botrus aceſcat in aruis.
Ergò age, nempe breui bello experière ſubactos
Et faciles iuſsis patienter ferre lapatum,
Quos nulli valuêre Duces, hos purpura Regis
Flectet, & inuitos coget iuga ſueta ſubire.
Hinc reuocat Ciuile nefas, hinc ingruit ardor
Externi martis, labor eſt tibi durus vterque,
At tuus hoſtili generoſus miles in agro,
Ignotam tentare viam, fluuióſque minaces
Vrget, in aduerſos ſtrepitus & claſsica ſurgens
Strenuus, ardentique aſpirat pectore Martem:
Illum ſpes arrecta leuat, ſpes debita prædæ
Et ſperatus honos fert exultantîa corda
Vrbis in obſeſſæ muros quæcumque ſit illa,
Quamuis æratis miſsi fornacibus altè
Flammarúmque globi, ferríque volumîna curſent
Multáque in inſtantes plumbi cadat horrida grando,
Et caput obiectare periclo, & ad arma ruentem
Ardenti ſtudio videas hilareſcere Martis.
Atque ſibi manibus non temperat vllus & armis,

Nec mora nec requies, preſſos inſurget in hoſtes,
Pulueris obſcuram pedibus mirabere nubem
Surgere, tanta animis virtus, tam prælia cordi,
Tam benè nota manent, hoſtem ſuperare, futura
Gloria quanta ſibi, quanta incrementa peculî.
His animis petet excidio furialiter vrbes,
Oppidáque euertet quouis munimine ſarta,
Et miſeros ciues è dulci limine pellet,
Antiquáſque domos à ſedibus eruet imis,
Atque nouas adiget ſub ſole inquirere terras,
Te nolente tamen, toties qui in bella ruentes
Debita ad obſequia, & firmæ bona tempora pacis
Mitibus alloquiis ſine vi & mucrone vocaſti,
Non tua Ciuiles quærit mens alta triumphos,
Fas quibus atque nefas regnat, quibus impia ruptis
Vicinæ arma mouent inter ſe legibus vrbes:
Grata foret magis alta quies, PATRIAEQVE parentis
Nobilius nomen tibi quàm VICTORIS habetur,
Sed quia nec iuſſis flecti valuère nec armis
Ne cadat armati gens tota in militis iras
Fiat vt hoſtilis præcelſô in culmine turris
Noctua viſa diu cantus exerceat atros
Et mala dent corui preſſa quater omina voce,
Vt longè ante diem plebi ſint ſigna Rebelli,
Quæ maneant ſe Fata, quibus peritura ſit armis,
Vt prius iratis fiat quam victima turmis
Ad ſanam redeat mentem & reſipiſcere diſcat,
Cúmque tuis cedet felix victoria bellis
Inſtabiles animos facili prohibebis habena

Non Cælo, non vſque tuis ſe opponere iuſsis,
Nec labor eſt prohibere, rebellibus eripe notos
Antè duces, illis non impellentibus, altum
Nec ſapiet quiſquam, nec martia ſigna ſequetur.
O ſi Tectoſagum vicinia, Montis & arces
Albani, indigenûmque rebellia qualibet arma
Braccatæ gentis ſapiant parendoque iuſsis
Liligeri Domini ſocialia fœdera rumpant,
Auertantque ſuis dirum ceruicibus omen,
Reddatur pax alma, ſolo ſine ſanguine Franco,
Reddaris LODOICE *tuis, reddare Parenti,*
Et tibi Connubij ſociali fœdere iunctæ:
Sat procul à patriis Mauors te detinet aruis
Italus, aduersóſque inter Bellona Rebelles,
Sat tibi viſæ Alpes deſertáque cæca ferarum,
Ceſſeróque, atque arces Vticæ campique Nemauſi.
Sic tibi ſuccedant quæcúmque agis omine dextro,
Si non hoc nobis toto iam longius æuo eſt
Tempus, & inſolito mœret tua Francia luctu:
At vos Liligerum quicumque Heroa ſequuti,
Victori intextum diadema inducite noſtro
Lauri, oleæque ſimul mixtum de fronde virenti,
Belligeras iiſdem prætexite frondibus haſtas.
Eueniet tandem cum reddita tempora pacis
Militibus neglecta, dabunt fera pila colonis,
Venatura lupos, tutelam mitibus vuis
Et ſummo galeæ tecto appendentur inanes,
At bifido eductis Parnaſsi è culmine Muſis
Prima triumphales canet alma Lutetia palmas

Et ſtatuet Regi ſpirantia ſigna potenti,
Artificis fabricata manu, teſtantia cultum
Atque fidem populi, quo non parentior vllus
Regibus, & iuſsi non obſeruantior almi.

HIS, Ego non horas impendi ignobilis oti,
Nobilius quid enim quàm tanti intendere Regis
Laudibus, & vulgare Orbi mauortia facta
Mille quibus veteres Heroas paſsibus anteït,
Tum Richelliadæ Magni, quo ſoſpita ſiſtit
Francia, quem trepidant hoſtes, venerantur amici?
At mihi quæ data ſunt diuinitùs otia rupi,
Atque dies duxi longos in cantibus iſtis
Non referens quæ cantat Olor per littora Minci,
Aut quæ ponè ſuum modulans Philomela cubile,
Sat, ſi me patrij lætentur Acanthide dumi,
Indigenæue modis reſonent arbuſta Cicadæ
Dum meus Italicis Regnis Sol Francicus ardet,
Tectoſagumque manu ſubigit victrice Rebelles,
Et victis dans Iura, Aquilamque affectat, & Orbem.

ERRATA SIC CORRIGENDA.

PAg.4.v.15. ſic tibi. pag.8.v.5. neptem. v.11. dictatis. pag.9.v.19.capeſſere. pag.14. v.20.centum. pag 11. v.1.munia. v.6. premeretque. pag.17. v.27. liligero infauſtis Regi. pag.18.v.11. arripuêre. pag.21. v.16. ſacratum. pag.23.v.16.de feudi. pag.33.v.5. cirris. pag.39. v.16. nocturnus. pag.41.v.13 hoſtilis.v.20.præſtantior. pag.43.v.18. hoſtem. v.19. offenſæ.